

KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉVKÖNYVE 23.

A kötet megjelenését a

BETHLEN GÁBOR
Alap

támogatta.

**Kriza János Néprajzi Társaság
Évkönyve
23**

**Néprajzkutatók, kutatások,
reprezentációk**

Szerkesztette
Bakos Áron és Keszeg Vilmos

KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG
KOLOZSVÁR, 2015

Kiadja a KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG
400162 Kolozsvár, Croitorilor (Mikes) u. 15.
telefon/fax: +40 264 432 593
e-mail: kriza@kjnt.ro
www.kjnt.ro

© Kriza János Néprajzi Társaság, 2015

Lektorálta:
dr. Tánczos Vilmos

Borítóterv:
Szentés Zágón

Számítógépes tördelés:
Sütő Ferenc

ISBN 978-973-8439-83-2
ISSN 1841-3021

Készült a kolozsvári IDEA Nyomdában
Igazgató: Nagy Péter

Tartalom

Ajánló sorok 7

Életpályák, életművek

Szakál Anna

„...Rajta kívül nem teremhet fű a folklórtudomány
cseppet sem kies mezején” –

Kritikai észrevételek Faragó József filológusi életművéhez 13

Bálint Péter

Nagy Olga azonosulása a mesekutató szerepével 49

Nagy Gabriella Ágnes

Daseinanalízis és népmese: Nagy Olga népmese gyűjtései.

(A *hűtlen feleség* típus: származás, hűtlenség, féltékenység) 67

Kiss Emőke

Bözödi György bözödi mesegyűjtése 97

Szóke Renáta

Ki volt Jenei Sándor? 121

Örsi Julianna

Kolozsvári iskolai és családi kötődés

a kunsági értelmiség életpályájában 131

Tatai Orsolya

Adalékok a 20. századi erdélyi orvostörténethez.

Orvosképzés Marosvásárhelyen 149

Balázs Lajos

Szokáskutatásaim egyéni útjai, sajátosságai, szemlélete. 169

Médiumok és reprezentációk

Kürti László

Korporealitás és a maskulin tánc 211

Csibi László

Teleki Samu kelet-afrikai expedíciójának képi hagyatéka 245

Deák Ferenc Loránd

A népi élet töredékei Kosztándi B. Katalin képein 277

Tasnády Erika

A Széki Televízió húsz éve. 311

Források

Miklós Alpár

Szovátai pionír-expedíciók egy magángyűjtemény tükrében:
kisebbségi törekvések, amatőr néprajzi gyűjtések
az 1970–1980-as évek Romániájában 329

Nagy Ákos

A romániai kollektivizálással kapcsolatos adatok
a Kriza János Néprajzi Társaság kéziratárában 377

Burus János

Kútő – Kis magyar néprajz diákoknak. Egy diáklap története 395

Ajánló sorok

A Kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság és Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke (jelenleg Intézete) 2008-ban, a Herrmann Antal által a kolozsvári tudományegyetemen kezdeményezett néprajzoktatás indulásának száztizedik évfordulóján megemlékező konferenciát szervezett. A megemlékezés gesztusa mellett igényként vetődött fel a kezdeményezés körülményeinek és következményeinek feltárása. A 2008-ban lezajlott konferencia tematikája éveken keresztül ismétlődött és terebélyesedett, kiterjedt a Kolozsvár központú néprajzoktatás és a romániai magyar néprajzkutatás történetére. A konferencia azóta évente került sorra, az előadások pedig a Kriza János Néprajzi Társaság 18., 20. és 23. számú évkönyvében láttak napvilágot. A jelen kötet a 2015-ben nyolcadik alkalommal megszervezett konferencia előadásait tartalmazza.

Az Életpályák, életművek fejezet tanulmányai kutatói életpályák ismeretlen epizódjait teszik közzé, életművek kevésbé ismert fejezeteit vizsgálják meg, az életmű értelmezésére és értékelésére tesznek kísérletet. Szakál Anna tudománytörténeti tanulmánya – Albert Ernő korábbi összefoglalását követően – Faragó Józsefről kialakult képünk árnyalásának céljával íródott. Írásában elsősorban Faragó filológusi munkásságát veszi szemügyre. Érvelését a kortársai által közreadott kritikus hangvételű írások mellett Faragó Kriza János hagyatékához kapcsolódó munkáinak hiányosságaira építi. Nagy Olga munkássága előtt tisztelgő írásában Bálint Péter a mesekutató életművét értékeli, pályáját, módszerét a hermeneutika és fenomenológia megközelítésmódját érvényesítve értelmezi. A tanulmány középpontjában Nagy Olga Jakab István cigány mesemondóval való megismerkedése áll, melyet a szerző szemléletformáló fordulatként interpretál és elemez. A következő tanulmány kiindulópontját szintén Nagy Olga életműve képezi. Nagy Gabriella Cifra János cigány mesemondótól gyűjtött mese szövegét elemzi a daseinanalízis módszerével és veti össze más gyűjteményekben található variánsaival. Nagy Gabriella kérdésfelvetése az eltérő szövegvariánsok által használt különböző szimbolika és különböző jelentés felfejtésére irányul. Kiss Emőke tanulmányában Bözödi György adatközlőjének, Bágyi János mesemondónak az életpályá-

ját rekonstruálja. Amellett, hogy kitér Böződi gyűjtésére, annak filológiai, módszertani hátterére, fő kérdése, hogy milyen szerepet töltött be Böződi megjelenése, a specialistává válás Bágyi életútjában, s alakja hogyan él tovább a lokális emlékezetben. Balázs Lajos írása szellemi önarcképének felvázolása, vallomás, szellemi útkeresésére való visszatekintés. A szerző sorra veszi a pályáját és gondolkodásmódját befolyásoló fontosabb személyeket, műveket, ismerteti fontosabb műveit, összefoglalja megállapításait a sorsforduló szokások jelentőségéről és jelentéseiről. A tanulmányt a kutatóval készített interjú követi. Szőke Renáta közleménye az 1936-ban gyermekjáték gyűjteményt megjelentető Jenei Sándor életútját vázolja fel, néprajzi érdeklődésének kialakulását, Nagy Ödön lelkésszel és gyűjtővel való szakmai kapcsolatát követi. Írásában a családi emlékezet által megőrzött adatokat tárja fel. Őrsi Julianna tanulmányában három olyan kun-sági értelmiségi életútját térképezi fel, akik hosszabb-rövidebb ideig Kolozsvárott folytatták egyetemi tanulmányaikat. A peregrináció általános bemutatásán túl, a szerző családfakutatási eredményeire építve ismerteti, hogy milyen szerepet töltött be a kolozsvári tudományegyetem és Erdély Győrffy István, Gaál László és Tőkés András pályájában. A marosvásárhelyi orvosi képzés intézménytörténetét ismerteti Tatai Orsolya. A kollektív életpályák vizsgálatának hagyományát folytatva részletes történeti kitekintésben világít rá arra, hogy az egyetem miképpen vált az interetnikus konfliktusok színhelyévé és ezáltal hogyan válik a kisebbségi sors megélésének kérdése az orvosi élettörténetek egyik központi elemévé.

A kötet második fejezete címével is sugallja a konferencia szerzőinek azt a szándékát, hogy a népi kultúra történetéhez tartozik a kultúrának a különböző médiumokban (szépirodalom, képzőművészet, fotográfia, sajtó) történő megjelenítése. Kürti Lászlónak a fejezetet nyitó táncantropológiai tanulmánya a korporealitás fogalmán keresztül elemzi a kalotaszegi legényest. A mozdulatsorokat, az egyes testrészek táncban betöltött szerepét, a jó táncosról megfogalmazott adatközlői meglátásokat sorra véve Kürti a táncnak a férfiaságról közvetített képét, a férfi státusz kialakításában betöltött szerepét, a tánc filozófiáját tárgyalja. Csibi László fotóantropológiai írása Teleki Samu afrikai expedíciója képanyagának feldolgozására vállalkozik. Erdélyi Lajos kutatását folytatva korábban ismeretlen, a levéltárban lappangó képeket mutat be, az eddig megismert anyagot tematikailag rendezzi, a fényképezés gyakorlatát általánosabb történeti és az expedíció szűkebb kontextusán belül elemzi. Deák Ferenc Loránd a

Nyikómalomfalváról elszármazó, jelenleg Kézdivásárhelyen élő Kosztándi B. Katalin festőművész részletgazdag pályaképét rajzolja fel. A művész nő munkásságának ismeretéről és elismeréséről árulkodó írásban a szerző az élet- és művészi pályát foglalja össze, s hangsúlyosan a népi élet motívumai, életképei megjelenítésének szerepét vizsgálja. Tasnády Erika a széki televíziónak a lokális társadalomban betöltött szerepét elemzi. Az adó történetének ismertetésén túl a szerző a csatornát éveken át működtető egyén tevékenységét, szerepfelfogását mutatja be, illetve a televízió nézésének, a televízióban való szereplésnek sajátosan helyi értelmezését, funkcióit elemzi.

A kötet harmadik fejezetének tanulmányai olyan új forrásokat tárnak fel és értelmeznek, amelyek a népi kultúrát, a népi kultúra iránti érdeklődést sajátos kontextusban teszik láthatóvá. Fekete Árpád szavatai tanító gyűjteményét, az 1970–80-as évek pionír expedícióinak forrásait dolgozza fel Miklós Alpár. Az anyag kategorizálása, filológiai bemutatása után a szerző az expedíciók szervezésének általános és specifikus gyakorlatát, kontextusát, hivatalos és rejtett, azaz ellenzéki, kisebbségi motivációt, néprajzi vonatkozásait, további feldolgozásra váró eredményeit ismerteti. Nagy Ákos a Kriza János Néprajzi Társaság kollektivizálással kapcsolatos adatokat tartalmazó kéziratait tekinti át. A kollektivizálás általános jegyeinek, helyi történeti szakaszainak és azok jellemzőinek ismertetése után a szerző sorra veszi, hogy milyen, a téma kutatói számára felhasználható adatok találhatóak az intézményben őrzött dolgozatokban. Végül Burus János forrásként, beszámolóként olvasandó írását adjuk közre, melyben a szerző a *Kútő* című néprajzi diáklapot ismerteti. A bemutatás kitér a lap előzményeire, keletkezésére, a szellemi holdudvarához kapcsolódó programokra, közli az eddig megjelent számok tartalmát, végül válogatást közöl a lap sajtónyilvános és magánjellegű visszhangjainak dokumentumaiból.

A tanulmányok újabb gyűjteményét is azzal a reménnyel adjuk át az Olvasóknak, hogy az egyes tanulmányok elolvasása önmagában is élményt nyújt; ugyanakkor minden egyes tanulmány beépül a romániai magyar néprajztudomány történetéről eddig kialakított képbe.

Kolozsvár, 2015. december 18.

A szerkesztők